

آموزش مهارت‌های جرات‌ورزی بر قربانیان قلدری در بین دانش‌آموزان پسر

سیامک نوازش^{۱*}، شتاو درویشی^۲، معصومه تیموربخش^۳، احدااله باوفا^۴

^۱کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی siamak.nsh@gmail.com

^۲کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور جوانرود

^۳کارشناسی مدیریت آموزشی، دانشگاه علامه طباطبایی

^۴کارشناسی مدیریت بازرگانی، دانشگاه آزاد اسلامی پارس‌آباد مغان

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی اثر آموزش مهارت‌های جرات‌ورزی بر قربانیان قلدری است. جامعه مورد مطالعه کلیه دانش‌آموزان پسر سال چهارم و پنجم دوره ابتدایی شهرستان بيله سوار است. حجم نمونه ۳۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای انتخاب شد و جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه قربانیان قلدری (B.V.S) دن اولویوس در سه بعد کلامی، جسمانی و عاطفی استفاده شد. آموزش مهارت‌های جرات‌ورزی طی ۱۰ جلسه و هر جلسه ۱:۳۰ انجام پذیرفت. این پژوهش از نوع پیش‌آزمون پس‌آزمون با گروه کنترل و بود. نتایج نشان داد که آموزش مهارت‌های جرات‌ورزی بر کاهش قلدری دانش‌آموزان موثر است. همچنین آموزش جرات بر کاهش قلدری دانش‌آموزان در طول زمان از پایداری خوبی برخوردار بود.

کلیدواژه‌ها: آموزش جرات‌ورزی؛ قربانیان قلدری؛ دانش‌آموزان پسر

مقدمه

به‌طور کلی می‌توان گفت پدیده قلدری هنگامی رخ می‌دهد که از طرف دانش‌آموزان به دانش‌آموز دیگری اعمال منفی مانند: فیزیکی، کلامی و یا محروم نمودن فرد از گروه نشان داده شود (اولویوس، ۱۹۹۵).

در بعضی موارد قربانیان قلدری عزت نفس پایین، اضطراب، افسردگی و گوشه‌گیری را تجربه می‌نمایند و احساس می‌کنند از نظر اجتماعی طرد و یا منزوی شده‌اند (مک‌نیل، ۲۰۰۴). قلدری علاوه بر مدارس در دیگر حوزه‌های اجتماعی مانند خانواده، محیط کار، زندان و... قابل وقوع است و چنانچه در مدارس که پایه زندگی جمعی افراد است ریشه‌کن شود و شیوه‌های مقابله با آن آموزش داده شود در سایر مراحل زندگی نیز فرد زیر بار پدیده قلدری نخواهد رفت و تا حد ممکن به جلوگیری از وقوع رفتارهای قلدرانه و متوقف کردن آن خواهد پرداخت.

نتایج تحقیقات پیشین موید آن بوده که بسیاری از کودکان قربانی قلدری اغلب دچار شکست تحصیلی افت درسی، ترک تحصیل درماندگی آموخته شده، گوشه‌گیری، انزوا و افسردگی می‌شوند.

به دلیل اهمیت قلدری کردن و تاثیر منفی آن بر سلامتی جسمی و روحی دانش‌آموزان، "معلمان" و "مشاوران" می‌بایست درک صحیحی از رفتار قلدرانه و قربانی قلدری شدن داشته باشند تا بتوانند اینگونه رفتارها را متوقف نمایند.

روش

شرکت کنندگان و طرح پژوهش

در طرح مورد بحث شرکت کنندگان به صورت تصادفی انتخاب و به همین روش در گروه‌های مختلف جایگزین شدند. سپس قبل از اجرای متغیر مستقل (آموزش جرات ورزی)، پیش‌آزمون در این طرح، اعمال کنترل (کنترل آماری) و مقایسه است. در نتیجه تعیین اینکه تغییر ایجاد شده ناشی از اجرای متغیر آزمایشی و یا عوامل دیگر بوده است (دلاور، ۱۳۸۲). جامعه آماری تحقیق عبارت بود از کلیه دانش‌آموزان پسر سال چهارم و پنجم ابتدایی شهرستان بيله سوار، که در سال تحصیلی ۹۰ مشغول به تحصیل بودند. ابتدا پرسشنامه قربانیان قلدری روی تمامی دانش‌آموزان پایه چهارم و پنجم اجرا شد. دانش‌آموزانی که نمره آنها بالاتر از متوسط مشخص شد از بین آنها ۳۰ نفر بصورت تصادفی انتخاب شدند سپس بر اساس بالاترین نمره دو گروه مساوی تقسیم شدند به حکم قرعه یک گروه تحت عنوان گروه آزمایش و یک گروه بعنوان گروه کنترل مشخص شد گروه آزمایش آموزش جرات ورزی را دریافت و گروه کنترل هیچ گونه آموزشی را دریافت نکردند. قربانیان قلدری: از پرسشنامه سنجش قربانیان قلدری (B.V.S) که دارای ۳۵ سوال ۶ گزینه در سه بعد کلامی جسمانی و عاطفی ای می‌باشد استفاده شد. در این آزمون که به شکل لیکراتی است کمترین نمره هر سوال ۰ و بیشترین نمره هر سوال ۵ می‌باشد و با توجه به اینکه آزمون ۲۶ سوالی است بالاترین نمره ۱۳۰ می‌باشد با توجه به اینکه میانگین محاسبه شده در این آزمون ۴۹/۵ گزارش شد. برای تعیین روایی محتوای ابتدا پرسشنامه همراه با هدف‌ها و فرضیه‌های پژوهش به تعدادی از اساتید اهل فن و متخصص در رشته روان‌شناسی، روان‌سنجی و روش تحقیق داده تا درباره محتوای سوال‌های پرسشنامه و ارتباط آن با اهداف و فرضیه‌های پژوهش قضاوت و داوری کنند آن گاه نظرات آنها جمع‌آوری و پرسشنامه بعد از اصلاح روی دانش‌آموزان اجرا شد. برای تعیین ضریب اعتبار ابتدا ۱۰۰ نفر از دانش‌آموزان به صورت تصادفی انتخاب و پرسشنامه در دو نوبت با فاصله زمانی ۴ هفته روی دانش‌آموزان اجرا شد سپس با استفاده از ضریب همبستگی در دو مرحله ضریب پایایی محاسبه شد.

نتایج

جدول ۱. نتایج آزمون کالموگروف - اسمیرنوف جهت بررسی نرمال بودن توزیع نمرات پیش‌آزمون، پس‌آزمون و مرحله پیگیری متغیر قربانی شدن قلدری

متغیرها		نمرات پیش‌آزمون قربانی شدن قلدری	نمرات پس‌آزمون قربانی شدن قلدری	مرحله پیگیری قربانی شدن قلدری	شاخص‌های آماری
		۳۰	۳۰	۳۰	تعداد
		۰/۷۵۴	۰/۷۲۹	۰/۶۲۱	آماره کالموگروف - اسمیرنوف
		۰/۸۳۶	۰/۶۶۳	۰/۶۲۰	سطح معناداری

بر اساس نتایج مندرج در جدول (۱)، سطح معناداری آماره محاسبه شده بزرگتر از $p < 0.05$ می‌باشد، یعنی منحنی داده‌های مشاهده شده با منحنی نرمال تفاوت زیاد ندارد، بنابراین فرض نرمال بودن توزیع نمرات پیش‌آزمون، پس‌آزمون و مرحله پیگیری پذیرفته می‌شود.

همچنین تحلیل واریانس پس‌آزمون قربانی شدن قلدری پس از تعدیل پیش‌آزمون ($F=23/125, Df=1, P<0/05$) نشان می‌دهد زمانی که اثر پیش‌آزمون از روی نتایج مرحله پیگیری مربوط به گروه‌ها حذف شود، تفاوت بین گروه‌ها در $p < 0/01$ درصد اطمینان معنادار می‌باشد بنابراین فرض صفر پژوهش نمی‌تواند مورد پذیرش قرار بگیرد و فرض خلاف پذیرفته می‌شود. نتایج تحلیل کواریانس پس

آزمون قربانی شدن قلدری پس از تعدیل پیش‌آزمونشان داد که

$(F=20/602, Df=1, P<0/05)$ زمانی که اثر پیش‌آزمون از روی نتایج مرحله پیگیری مربوط به گروهها حذف شود، تفاوت بین

گروه‌ها در سطح $p < 0/01$ معنادار می‌باشد. بنابراین فرض صفر پژوهش نمی‌تواند مورد پذیرش قرار بگیرد و فرض خلاف پذیرفته می‌شود.

بحث

از بررسی پژوهش حاضر می‌توان نتیجه گرفت که آموزش جرات‌ورزی بر قربانیان قلدری پسر جهت مقابله با رفتارهای قلدرانه مؤثر بوده است. بسیاری از کودکان قربانی قلدری اغلب دچار شکست تحصیلی افت درسی، ترک تحصیل درماندگی آموخته شده، گوشه‌گیری، انزوا و افسردگی می‌شوند. به عبارت دیگر کودکان و نوجوانان قربانی قلدری به تدریج احساس خودارزشمندیشان به حداقل می‌رسد و عزت نفس آنها از بین می‌رود در نتیجه انگیزه‌شان برای انجام کارها به حداقل کاهش می‌یابد و لذا دچار شکست‌های مکرر می‌شوند و این شکست‌ها این باور را در او بوجود می‌آورند که هیچگاه انسان موفق نخواهد شد بنابراین از تلاش خود کم می‌کند و به توانمندی و استعداد‌های خود با دیده تردید نگاه می‌کند و عملاً دست به تجربیات جدید نمی‌زند و با مواجهه با تجربیات تلخ و ناموفق حالت قربانی شدن در او استمرار می‌یابد.

آموزش جرات‌ورزی و ابراز وجود به دانش‌آموز احساس امنیت داده و او را در مقابل تلخی‌های نامطلوب آزارگری محافظت می‌کند در این صورت دانش‌آموز احساس کنترل و قدرت بیشتر و خشم و ناامیدی کمتری خواهد داشت این روش با تقویت آرامش در اوضاع نامطلوب از شدت بحران دانش‌آموز می‌کاهد و دانش‌آموزی که در معرض آزارگری است توان مقابله‌اش در برابر رفتارهای قلدرانه افزایش می‌یابد قربانی قلدری شدن با چندین مسأله سلامت روانی در ارتباط است.

پیشنهاد می‌گردد مشاوران مدارس با استفاده از مقیاس ساخته شده اقدام به شناسایی دانش‌آموزان قربانی نمایند و سپس با روش آموزش جرات‌ورزی و دادن مسئولیت به دانش‌آموزان قربانی به افزایش توان مقابله آنها کمک نمایند.

با توجه به نتایج به دست آمده کارگاه‌های آموزشی با موضوع مقابله با رفتارهای قلدرانه در مقیاسی وسیع برای دانش‌آموزان برگزار گردد. آموزش مقابله با رفتارهای قلدرانه برای کارکنان مدارس (مدیر، مشاور، معلمان و...) برگزار شود.

کارگاه‌هایی جهت آشنایی والدین با اینگونه رفتارهای دانش‌آموزان و نحوه‌ی کمک به فرزندانشان در این رابطه برگزار شود.

منابع

Olweus, D. (1994) *Bullying at school: what we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.

Mac Neil 6. A., 8 newell, J. M. (2004). *School bullying: Who, why, and what to do. the prevention Researcher*, 11, 3, 15 – 17.

Olweus Bullying Prevention Program. (2004). *Exclusively distributed in North America by Hazelden Publishing and Education Services*, 1-800-328-9000. Information available from, www.clemson.edu/Olweus.